

Atf / Citation

AZILI, K. (2024). "Bilişsel Bir Mekânlaştırma Biçimi: Eski Uygurcada Zihin Metaforları ve Buna Bağlı Sözcüksel Seçimler". *Gazi Türkiyat*, 35: 25-38.

Geliş / Submitted 14.08.2024

Kabul / Accepted 25.11.2024

DOI 10.34189/gtd.35.002

BİLİŞSEL BİR MEKÂNLAŞTIRMA BİÇİMİ: ESKİ UYGURCADA ZİHİN METAFORLARI VE BUNA BAĞLI SÖZCÜKSEL SEÇİMLER

A Cognitive Form of Spatialization: Mind (Mental) Metaphors and Related Lexical Choices in Old Uyghur

Kenan AZILI*

Öz

Dil-zihin ilişkilerinde önemli bir işleve sahip olan kavramsal metaforlar, somutlama ve benzetme gibi çeşitli kavram bağlantılarıyla meydana çıkan düşünme pratikleri arasında gösterilir. Gündelik hayatta, ilkel düşünme faaliyetlerinin izlerini taşıyan bu metaforlar, genellikle soyut kavramların anlaşılabilmesi için, somut kavramlardan yararlanma olarak tanımlanmaktadır. İlk kez Lakoff ve Johanson (1980) tarafından ileri sürülen "kavramsal metafor kuramı"yla beraber, dünya dillerindeki bu türden ifade biçimleri ilgi odağı olmuştur. Özellikle zaman, hayat ve düşünce gibi soyut kavramların ne türden zihinsel ilişkiler sonucu ifade edildiğini sorgulayan bu kurama göre birçok kavram, kavramsal metafora bağlı olarak anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, buğüne kadar yapılan çalışmalar, çeşitlenebilen kavramsal metafor türlerinin büyük bir kısmının evrensel özellikler taşıdığını göstermektedir. Bu metaforlardan biri "zihin" gibi soyut bir kavramın konu edildiği kap metaforlarıdır. Zihnin bir kap olduğu ve düşüncelerin bu kap içine yerleştiği bir iletişim sistemini temsil eden kap metaforları, zihnin somutlaştırma yönüyle nesne olarak algılanmasıyla sonuçlanır. Oysa soyut kavramlar için öncül düşünme pratiklerinde ilk aşama, zihnin mekân ile ilişkilendirilmesini gerektirir. Zira ontolojik olarak varlık veya nesnenin dünyada var oluşu, mekânda bulunma şartına bağlıdır. Dolayısıyla kavramsal metaforların sahip olduğu kavramlar arası ilişkiler yalnızca somut-soyut ilişkisi değil; aşamalı bir kavramlar zinciriyle temsil edilmektedir. Bu çalışmada, zihin kavramının nesneleştirme sürecinden önce mekân ile ilişkilendirildiği savından hareketle, Eski Uygur metinleri kapsamında tarihsel metinler taranarak sınıflandırılacaktır. İlk olarak zihin kavramını işaretleyen sözcüğün kavramsal alanı çeşitli dilsel verilerle değerlendirilecektir. Ardından, zihin soyutluğunun önce mekân, ardından nesne/canlı ve nihayet ileri metafor gibi kavramsal ilişkilere sahip olup olmadığı irdelenecektir. Bu yönüyle, önceki çalışmalarda ileri sürülen görüşler değerlendirilerek eldeki tipolojik verilerin evrenselliği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kavramsal Metafor, Mekânlaştırma, Nesneleştirme, Zihin, Eski Uygurca.

* Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bayburt/TÜRKİYE.
kenanazili@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9055-3842

Abstract

Conceptual metaphors, which have an important function in language-mind relations, are shown among the thinking practices that emerge with various conceptual connections such as concretization and simile. These metaphors, which bear traces of primitive thinking activities in daily life, are generally defined as making use of concrete concepts in order to understand abstract concepts. With the "conceptual metaphor theory" first put forward by Lakoff and Johnson (1980), such forms of expression in the world's languages have become the focus of attention. According to this theory, which questions what kind of mental relationships are used to express abstract concepts such as time, life, and thought, many concepts are understood based on conceptual metaphors. On the other hand, studies conducted to date show that a large portion of the conceptual metaphor types that can be diversified have universal characteristics. One of these metaphors is the container metaphors, which are about an abstract concept such as "the mind". Container metaphors, which represent a communication system in which the mind is a container and thoughts are placed in this container, result in the mind being perceived as an object in terms of concretization. However, the first stage in the preliminary thinking practices for abstract concepts requires the mind to be associated with space. Because, ontologically, the existence of a being or object in the world depends on the condition of being in space. Therefore, the inter-conceptual relationships that conceptual metaphors have are not only represented by concrete-abstract relationships; a progressive chain of concepts also represents them. In this study, based on the argument that the concept of mind is associated with space before the objectification process, historical texts will be scanned and classified within the scope of Old Uyghur texts. Firstly, the conceptual field of the word marking the concept of mind will be evaluated with various linguistic data. Then, it will be examined whether the abstraction of the mind has conceptual relations such as space, then object/being and finally advanced metaphor. In this respect, the universality of the available typological data will be discussed by evaluating the views put forward in previous studies.

Keywords: Conceptual Metaphor, Spatialization, Objectification, Mind, Old Uyghur.

GİRİŞ

Eski düşünme pratiklerinden biri olan somutlama, kavramsal metaforların ilk basamağını oluşturan ifade şekilleridir. İnsanoğlu, öncelikle kendisiyle başladığı dünyayı ve içindekileri kavrama ve anlamlandırma sürecinde, çevresindeki nesne ve varlıklara getirdiği karşılıklarla birlikte somut olmayan kimi kavramları anlamlandırırken, daha önceki kavram dünyalarından hareket etmiştir. Özellikle "benzetme ilişkisi" ile meydana çıkarılan zihinsel süreçlerde, doğada yer almayan kavramların anlamlandırılmasında bizzat doğaya ait somut kavramlarla benzerlik kurulmuştur. Mesela, "zaman" gibi oldukça soyut ve göreceli bir kavram, evrensel olarak hemen hemen bütün dünya dillerinde mekânsallıkla ilişkilendirilerek anlaşılma çabası (bk. Haspellmath 1997; Azılı 2021a); bu yolla çeşitli metaforik ilişkiler tesis edilerek ileri sözcüksel ve gramatikal biçimler meydana getirilmiştir. Böylelikle modern insanın kavram evrenindeki zaman algısı, basit ve ilkel bir mekân düşüncesine dayandırılırken aynı zamanda; soyut bir kavram somutlaştırılarak kavramsal sistemlerde ileri düşünce modellerinin temellerini oluşturmuştur. Bu gerçeklik, insanoğlunun sahip olduğu bütün soyut kavramlar için geçerlidir. İşte tam olarak bu noktada, Lakoff ve Johanson'un (1980) ileri sürdüğü "kavramsal metafor teorisi", biliş ve dil, diğer bir deyişle dil-zihin ilişkilerinin açıklanmasında dikkat çekici bir argüman olarak öne çıkmaktadır. Onlara göre, kavramsal metafor, bir kavram veya deneyim alanını diğer bir kavram veya deneyim alanıyla anlamamızı sağlayan bir bilişsel mekanizmadır. Yine benzer şekilde kavramsal metafor, iki deneyim alanı arasındaki sistematik bir denklik kümesi; "bir alanı diğerine göre anlamak"tır

(Kövecses 2017: 14). Basit tanımıyla, soyut bir kavramsal alandaki deneyimin (hayat, duygu vb.) çoğunlukla somut bir kavramsal alan (yolculuk, ateş vb.) yardımıyla anlaşılmasıdır (Aksan vd. 2023: 1). Tanımlardan anlaşılacağı gibi, evrensel düşünce sistemlerinde soyut olanın (hedefin) somuta (kaynağa) benzetilerek anlaşılma/ ifade etme çabası yaygın bir durumdur. İptidai bir şekilde, insanın “hayat”, “tanrı” ve “düşünce” gibi soyut kavramları başka bir (somut) kavram üzerinden anladığı ve anlattığı gözlemlenir. Bu yüzden, modern çalışmalarda *god is a sea captain*, (*Christian*) *life is a (sea) journey* veya *thinking is object (or food)* (Lakoff ve Johanson 1980) gibi metaforik formüller ileri sürülmüştür.

Öte yandan, semantik alanında yapılan öncü ve modern metafor çalışmaları dikkate alındığında, dillerdeki soyut kavramların daha çok mekân veya nesnelere ile ilişkilendirildiğine tanıklık edilir. Bu durumun altında yatan temel sebep ise, ilkel insanın içinde bulunduğu temel mekân nosyonu ile birlikte bu mekânda yer alan nesnelere öncelik sırasındadır. Temel açıdan bu sıralama, insanın sahip olduğu vücuduyla başlar; buradan düşünce, mekâna ve nihayet nesneye taşınır. Oldukça basit bir şekilde örneklendirmek gerekirse, Türkçe tarihsel metinlerinde tanıklanan *burun* organ adının, bu kavram alanından yola çıkarak coğrafi şekillerin ön kısımlarını niteleyen bir işaretleyiciye, buradan da “ön” yönlülüğünü kazanarak mekânsal kavram alanına geçiş yaptığı gözlemlenmektedir. Son aşamada ise, mekânsal yönlülüğünü zaman çizgisine taşıyarak zamansal bir niteleyici olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kavramsal geçişler esnasında, isim, sıfat, zarf ve edat kategorilerine geçişi sağlayan gramerleşme safhalarını geçirdiği görülmektedir (Azılı 2021b: 147-153). Bu şekilde karmaşık ve soyut bir zamansal fonksiyona sahip bir sözcüğün bunu, insan vücudundan başlayan, ardından mekân ve nesnelere ilişki kurarak son aşamaya geçtiği bir süreçle kazanmış olduğu anlaşılabilir. Buradan hareketle, somutlamanın tipik bir biçimde temel mekân ve nesnelere kurulduğu görülür. Barsalou (1999), bunun gibi kavramsal bir sistemin gerçekleştirilmesi gereken bir dizi işlevi tanımlar. Özellikle kavramsal sistemler şunları yapabilmelidir: Hemen erişilebilir deneyimin eksiksiz bir zihinsel temsilini sağlama, anlamlı olmayan deneyimin temsiline izin verme, çok sayıda kullanıcıya erişilebilir olma, dünyayı anlamlandırma, kullanılan temsillerden çıkarımlar yapmayı sağlama, üretkenlik ve yaratıcılığa izin verme. Hâliyle işlevlerin bütünü, evrensel düzeyde zihinsel süreçlerin dışı vurumunu deneyimlenen ile deneyimlenmeyen ilişkisine bağlayabilir. Bu düşünce, çeşitli diller üzerine yapılmış karşılaştırmalı çalışmalarla desteklenebilir.

Kavramsal sistemler arasında, soyut özelliği ile öne çıkan “zihin” kavramı da bu doğrultuda düşünülebilecek evrensel bir süreci işaret etmektedir. Öncül metafor çalışmalarında ve ardıllarında, “zihin” kavramının çeşitli bilişsel süreçlere dâhil olduğu görülmüştür. En yaygın formüllerden biri, Lakoff ve Johanson (1980: 29) tarafından ortaya atılmıştır. Araştırmacılar, ontolojik metaforlar arasında ele aldığı kap metaforlarının (= *container metaphors*) alt başlığı olarak yer alanlarını (= *land areas*) verir. Buna göre, insan dünyayı algılamakta kendisi gibi diğer nesne veya varlıkları da

yüzeylelerine nazaran bir çeşit “kap” gibi düşünmektedir. Bu algılama biçiminin başında da “zihin” gelmektedir: *Zihin bir kaptır*. Doğal olarak söz konusu metaforik bağlantı, zihin ve insan iletişimine bağlı kavramları karakterize eden bir dizi birbiriyle ilişkili ontolojik metafora yol açar: *Zihin bir kaptır, fikirler (bu kaba konulan) nesnelendirir ve iletişim, fikirleri bir zihin kabından diğerine göndermektir* (Kövecses 2002: 74). İletişim içinde ise karmaşık metafor ilişkilerinin doğması kaçınılmaz olacaktır.

Ancak bu yaklaşımın açıklanmaya muhtaç bir basamağı bulunmaktadır. Daha önce işaret edildiği gibi, soyut-somut/deneyimlenen-deneyimlenmeyen kavramlar arasındaki bilişsel ilişkilerde öncelik sırasını göz ardı etmemek gerekir. Özellikle insan düşüncesinin temel somutlama aracı olan mekânlaştırma eğilimi, zihin metaforları için önemli bir basamağı oluşturmaktadır. Bu noktada Lakoff ve Johanson’un (1980: 29) *land areas* (=yer alanları) kavramı oldukça dikkat çekici olsa da ele aldıkları süreçlerde bunu değerlendirmedikleri anlaşılmaktadır. Aşağıda ayrıntılarıyla verilecek olan zihin metafor basamakları, yaygın metaforlaştırma eğilimlerini net bir şekilde yansıtmaktadır, diğer bir deyişle mekân-nesne-ileri metafor ilişkileri gibi basamaklara sahip bir aşamadan söz edilebilir. Zira zihnin algılanmasında, soyut olan bir kavramın mekân gibi algılanarak daha kapsayıcı duruma sokulması temsil edilir (Yunusoğlu 2016: 186). Öte yandan, gözden kaçan diğer bir düşünme biçimi de zihin ve dış dünya arasındaki iç-dış ilişkisidir. Evrensel deneyimlerle belirlenen bu ilişki “fikirleri zihnin dışından alırız ve fikirler zihne girer” (Kövecses 2002: 74) şeklinde açıklanır ve algılamadaki bu bağlantıya bağlı olarak “iç-dış” gibi sınırlamalar yanında, zihnin mekânsal bir ilişkisinin ortaya çıktığı anlaşılır, diğer bir deyişle mekâna ait “iç” ve “dış” gibi yönlülüklerle mekânlaştırma sürecine dâhil edilebilir. Üstelik zihnin bedenle olan benzerliği (Lakoff ve Johanson 1980: 148), her şartta zihni mekânın bir parçası olarak düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla daha önce ileri sürülen zihin metaforları, öncelikle bir mekânlaştırma sürecine, daha sonra nesneleştirme aşamasına ve nihayet ileri metaforik/gramatikal süreçlere dâhil olmuş olmalıdır. Bu durumun evrensel kanıtlarından ziyade, tipik örneklerinden hareketle daha genel sonuçlara varmak mümkün görünmektedir.

1. MEKÂNLAŞTIRMA SİSTEMİNİN TİPİK ÖRNEĞİ OLARAK ESKİ UYGURCA TANIKLAR

Tarihsel Türk dilinin erken tarihli metinleri arasında yer alan Manihaist ve Budist çevreye ait Uygur metinleri, bilişsel süreçlerin iyi bir şekilde gözlemlenebildiği ve zihin metaforlarının takip edilebildiği geniş bir örneklem havuzunu temsil etmektedir. Üstelik Türk dilinin modern yazı dil ve diyalektlerindeki ileri metaforik ve gramerleşmiş biçimlerin anlaşılması için başlangıç süreçlerinin tayininde önemli sayıda örneklere sahiptir. Bu açıdan, evrensel mekânlaştırma sistemlerinde Türkçenin konumunu belirlemeye yönelik dikkate değer bir veri sunduğu için bu makale, Uygur metinleri ile sınırlandırılmıştır. Öte yandan, öncü metafor çalışmalarında yer

verilmeyen basamakların tespiti bakımından da bu metinlerde dikkate değer veriler öne çıkmaktadır.

Tarihsel metinlerde, “zihin” kavramı için oldukça geniş bir kavramsal alana sahip *könül* sözcüğü kullanılmıştır. Bu sözcük bağlama göre, “gönül, yürek, niyet, arzu, istek, karar, irade, kavrayış yeteneği, ruh, zihin, akıl, dikkat, uyanıklık, bilinç, duyu, his, cesaret, zihniyet, hatırlar, eğilim, düşünme, kavrama” gibi karşılıklara sahip olabilmektedir (Nadelyaev 1969: 315; Wilkens 2021: 405). Clauson (1971: 731), oldukça soyut olan sözcüğün aslı olarak zihne daha sonra diğer karşılıklara sahip olduğunu düşünmektedir. Zira tarihsel metinlerde tanıklanan ve bu sözcükten türetilmiş *könülkâr*- fiili “düşünmek” karşılığıyla yine zihin ile ilişkilendirilmiştir (Erdal 1991: 744). İlaveten Suv. 4156’da yer alan *könülün sakınu yançdım ärsär* ifadesi de sözcüğün kavram alanı hakkında ipucu verirken, metinlerde sıklıkla tespit edilen *könül ög* ikilemesi, kuvvetli bir delildir: KB 319’da *oğıl munı sän könül ögkä al* “Bunu oku (ve) zihninde tut.”.

Geniş bir kavram alanı yanında, sözcükle ilgili Budist ve Manihaist metinlerdeki terimler daha önce ayrıntısıyla işlenmiştir (bk. Arat 1942; Tokyürek 2013, 2019). Metinlerde *sözcük+könül* şeklinde tamlamalarla oluşan sayısız duygu ve zihin adı tespit edilmiştir. Fakat bu çalışmada dinî ve felsefi terminolojinin dışına çıkan metaforik ifadelerle odaklanacaktır. Bu çerçevede, tarihsel metinlerde yer alan *könül* sözcüğü ile işaretlenen “zihin” kavramının mekânlaştırma-nesneleştirme ve ileri metafor örneklerinin adımları izlenerek öncü çalışmalarda yer alan *kap* ve *nesne* metaforlarının adımları değerlendirilecektir.

1.1. Zihnin Mekânlaştırılmasında İlk İpuçları

İnsan zihninin bilişsel süreç içerisinde mekânlaştırılmasına dair ilk ipuçları, yön algısına bağlı olarak gelişmiş olmalıdır. İnsanın dış dünyayı anlama sürecinde kendi bedeni ve dış dünya arasındaki ilişkiyi, iç ve dış koşutluğu gibi oldukça basit bir düşünme biçimiyle başlatıyor oluşu; aynı zamanda zihnin iç, dünyanın dış yönlülüğüne bağlanmasına sebep olmuştur. Hakeza, “fikirleri zihnin dışından alırsız ve fikirler zihne girer” (Kövecses 2002: 74) çıkarımı da bu düşünme biçiminin bir sonucu olmalıdır. Eski Uygur metinlerinde bu kavramsal sistemin örneklerini bulmak mümkündür:

ETŞ 12’de *könültin taş nügü nom bar çınaru bakın* “Zihnin dışında ne kadar kaide varsa dikkatle bak!”,

TT VI 202’de *üç ağılık nom iki yegirmi bölük yarlıg tükäti könül içintä tutar* “Üç hazine bilgisi (ve) on iki parça emrin tamamını zihinde tutar.”,

BTT VII A 21’de *taş iç könültin belgülig bolmuş* “İç ve dış zihinden aşikâr olmuş.”,

Suv. 5930’da *çın kirtü bilgä biliglig içdin sımarkı nomlarıg ukdaçı* “Gerçek doğru bilgili zihindeki kaideleri anlayacak”¹

Öte yandan kavramsal metaforlar arasında sıkça zikredilen aşağı ve yukarı yönlülüğü (bk. Lakoff ve Johanson 1980: 14), zihnin çeşitli nitelikleri veya özellikleri bakımından mekânsal konumlandırma için kullanılmaya imkân sağlamıştır:

Suv. 10892'de *asra köñüllüg buyan ädgü kılınçka eyin bolurlar* "Alçak gönüllü (= aşağı zihinli) sevap ve iyi amele uygun olurlar.",

BTT XXV 3398'de *üstünki yeg köñül* "üstün zihniyet",

Suv. 4326'da *burkan kutıña yarırıtı köñül öritip mahayan nom içintä bısrungalı ögrätinğäli sakınsar* "Buda saadetine yeniden niyetlenip (=zihin yükseltip) Mahâyâna öğretisinde talim etmeyi düşünse",

Daşk. 2083'te *araki sakınçı köñülü yügäri boltı* "Zihninde çeşitli düşünceler belirdi.".

Örnekleri artırılabilir bu yönlülük ilişkisiyle doğan veriler yanında, mekânlaştırma sisteminin en açık örnekleri doğrudan mekâna dair söz varlığı ile yapılan tamlamalarda ortaya çıkmaktadır. Bunlar arasındaki en dikkat çekici biçim ise, *orun* "yer, alan"² ile yapılan tamlamadır: Abhid. 46'da *köñül oruntaki mäñi täginmäknin adı bolur* "Zihin yerindeki sevince ulaşmanın adı olur.". Ayrıca şu örnekte de zihin yanında soyut bazı kavramların birlikte ornaglık sözcüğü ile mekânlaştırıldığı gözlemlenmiştir: Suv. 15370'te *köñülü bilgü kılıkı ...tı ornaglık ärmäsär* "Zihni, bilgisi, davranışları sabit (yerleşmiş) olmasa.". BTT II 1267'de *ornanmış köñül* "yerleşmiş zihin". Bu kavramsal ilişki, "iç"te kabul edilen zihin mekânının "dışarı"da bir mekâna taşınabilmesine yön adlarıyla imkân tanıyabilmiştir:

BTT V 193'te *köñül sını küñ togsukdan sınar* "Zihin organı gün doğusu tarafında",

Toten. 8'de *ara bolmaklık köñül* "arada (duran) zihin".

Kimi örneklerde ise doğrudan dünyaya ait mekânsal kavramlar zihin ile ilişkilendirilerek benzerlik kurulmuş; böylece mekânsal sınırlılıklar da kaldırılmıştır. Hatta bu ilişki yeni metaforik bağlantıları ortaya çıkarmıştır. Mesela, ETŞ 10'da geçen *köñül tözilig akaş yüzintä* "zihin kökünün semasında" ifadesi *gönül kökü gökyüzüdür* diye sistemleştirilir (Yunusoğlu 2016: 144). Diğer örneklerden bazıları Wilkens (2022: 407) tarafından şu şekilde sıralanmıştır: *köñüllüg kök kalıklar* "zihin göğü", *köñüllüg tarıglağ* "zihin tarlası", *köñüllüg köl* "zihin gölü" (Ayrıca bk. *bilgä biliglig köl*), *köñüllüg tag säñiri* "zihin yamacı".

1.2. Sonraki Adım: Mekânsal Ölçütler

Bilişsel düzeyde mekân ile ilişkilendirilen zihin kavramı, bir sonraki aşamada tıpkı gerçek bir mekân gibi, mekâna ait niteleyicilerle nitelenmektedir. Bu aşama, artık zihnin tam anlamıyla bir mekân gibi algılandığını göstermektedir. Özellikle dar-geniş gibi mekân niteleyicilerinin *köñül* sözcüğünü nitelediği şu örnekler, kavramın artık mekân olarak sistemleştğini gösteren önemli verilerdir:

<i>keñ köñül</i> (geniş zihin)	<i>sıg yuka köñül</i> (sığ, basit zihin)
<i>keñ ulug köñül</i> (merhamet, geniş zihinlilik)	HT V 103'te <i>köñülläri tar</i> "Zihinleri (fikirleri) dar"
<i>teriy köñül</i> (derin zihin)	
(Wilkens 2021: 364); (Zieme 2000: 128-129)	

Zihin kavramının metaforik olarak mekâna aktarılmasıyla birlikte, tarihsel metinlerde zihin için kullanılan eylemlerin de bu sistem içerisinde mekân ile ilişkili oldukları tespit edilmiştir:

TT VI 303'te *köñülläri açıldı* "Zihinleri açıldı".

Benzer bir kullanım İslami çevrede görülür: DLT 237'de *bu söz köñülkä sıgdı* "Bu söz zihne sığdı.", KB 3860'ta *köñülkä sıgurdum am* "Onu zihne sığdırdım.". Böylece zihin kavramının tarihsel Türk dilinde mekân ile sıkı bir ilişki kurularak metaforik süreçleri tamamladığı, ilaveten bu süreçlere bağlı olarak sözcüksel seçimlerle bu durumu işaretleyebildiği anlaşılmaktadır.

1.3. Mekânlaştırmanın Sonucu veya Zihin Nesne midir?

Ontolojik açıdan varlıkların "dünyada olma" gerçekliği, varlık veya nesnelerin mekâna bağımlı oluşuna bağlıdır. Diğer bir ifadeyle, varlıklar mekân ile var olur. Doğal olarak mekândan bağımsız bir varlık düşünülemez (Platon 2001: 48-49). Bu durum, dil-düşünce sistemlerinde yer bularak ifade biçimlerinde kendini gösterir. Metaforlaştırma yoluyla mekân ile ilişkilendirilen kavramlar, sonraki aşamada bir varlık veya nesne gibi düşünülebilir. Öyle ki zihnin mekânlaştırılmasının sonucunda da aynı durumun geçerli olduğunu tespit etmek mümkündür. Evrensel düzeyde kabul gören *mind/thinking is object (or food)* metaforu, tam olarak bu gerçekliği yansıtır (Lakoff ve Johanson 1980). Öte yandan, mesela, HT V 106'da geçen *köñüllüg idiş* "zihin kabı" ifadesi, daha önce öne sürülen *kap metaforunun* (=container metafor) doğrudan karşılığı olarak gösterilebilir.

Zihin mekânının, bilişsel süreçte bir nesne/varlık gibi algılanmasının ilk kanıtları, yine nesne ölçütlerinin zihin niteleyicileri olarak kullanılmasıyla tespit edilebilir. Dünyada var olan nesnelere için yaygın olarak kullanılan çeşitli ölçütlerin eş zamanlı olarak zihni de niteliyor oluşu, artık zihnin nesneleştiğini gösteren önemli bir veridir:

Maitr. 70'te *yumşak köñüllüg* "yumuşak zihinli (=uysal, yumuşak huylu)",

Suv. 11915'te *katıg bāk köñül* "Sert, sağlam zihin",

Toten. 299'da *inçkä köñül* "ince (=nazik) zihin", ayrıca karşıtı için bkz. *yogun köñüllüg* "kalın zihinli (=tedbirli, ihtiyatlı)".

İslamî çevrede yazılan ilk metinlerde de bu örneklerle rastlamak mümkündür: KB 4610'da *kişi köñli yuwka sırımğa* "İnsanın zihni cam gibi ince (kırılğan)".

Eski Uygur metinlerinde, zihnin yukarıdaki örneklerde olduğu gibi, nesne veya varlık gibi algılanmasında kullanılan niteleyicilere kıyasla, doğrudan bir nesne olarak metaforlaştırılmasının daha yaygın olduğu gözlemlenmektedir. Aşağıda verilen örneklerde, *könül* doğrudan bir nesne ile ilişkilendirilerek o nesnenin özellikleri zihne aktarılmıştır. Böylece “zihin” kavramı, artık tam anlamıyla somut bir kavram olarak biliş sisteminde yerini almıştır:

BTT I A230’da *yiti kılıç köñüllüg* “keskin kılıç zihinli”,

BTT VII A49’da *könül tilgâni* “zihin tekerleği”,

BTT XIII 19’da *könüllüg äv* “zihin evi”,

BTT IX 216’da *könüllüg kâzig* “zihin zinciri”,

U III 73’te *burhanların köñüllüg ärdiniläri* “Budaların zihin cevherleri”,

HT IX 243’te *könüllüg yula* “zihin meşalesi”, ayrıca bk. *bilgä biliglig yula*.

TT V B97’de *könüllüg suw* “zihin suyu”.

Zihnin nesneleştirilmesi ile birlikte, somutlaştırma derecesine bağlı olarak kimi canlı varlıklar arasında çeşitli nitelik ilişkisiyle bağlantılar kurulmuştur. Mesela, dinî metinlerde Skt. *Prajñāpūsā* terimini karşılayabilmek için kutsal sayılan bir çiçek, zihni temsil etmektedir: *könüllüg hwa* “zihin çiçeği” (ayrıca bk. *bilgä biliglig çäçäk* “bilgelik çiçeği” (Wilkens 2021: 172)), veya HT IX 232’de geçen *könüllüg tosin yaña* ifadesi ile zihnin vahşi bir file benzetildiği anlaşılmaktadır. Son olarak ise yukarıda zikredilen zihin evi gibi bir metaforik ilişkiden hareketle, zihnin bir saray olduğu düşüncesine bağlı olarak *könül hanı* “zihin kralı” (Zieme 2020: 080) ifadesine tesadüf edilebilir.

Bütün bu veriler ve metaforik aşamalar göz önünde bulundurulsa, Eski Uygur metinleri kapsamında tarihsel Türk dili alanlarında öncül kavramsal metafor çalışmalarında ileri sürülen zihin metaforlarının aslında mekânlaştırma süreci ve buna bağlı nesneleştirme aşamasından geçtiği anlaşılabilir. Bu noktada, doğrudan mekân veya nesneyi işaretleyen veriler yanında mekân ve nesne niteleyicilerinin zihin kavramı için de kullanılabilirliği, bu aşamaları kanıtlayan önemli örneklerdir. Ancak yine de zihin kavramının metaforlaşma süreci bu aşamalarla tamamlanmaz. Özellikle tespit edilen bazı örnekler, bu kavramsal gelişimin daha ileri metaforik sonuçları olduğunu ve bu yolla çeşitli kavram ilişkilerinin ortaya çıkarıldığını göstermektedir.

1.4. İleri Metafor Örnekleri

Eski Uygur metinlerinde, mekânlaştırma ve nesneleştirme süreçleri ile somutlaştırılan “zihin”, leksik birimlerle işaretleme olmaksızın ancak çeşitli kavramsal ilişkilerle söylem düzleminde anlaşılabilir ileri metafor örneklerini barındırır. Bu örneklerde, doğrudan bir mekân veya nesne adından ziyade, derin yapıda

bulunabilecek kavramsal izler barınmaktadır. En tipik örneklerden biri, Wilkens (2021: 351) tarafından verilen ve “karşılıklı derinlemesine tartışmak” için kullanılan *kazışu sözlüş-* fiil birleşimidir. Bu sözcük grubunun ana fiili olan *kazış-*, işteşlik kategorisinde çekimlenen *kaz-* fiili olup, genellikle “bir şeyi (toprak vb.) veya bir yeri açmak, oymak” (GTS) kavram alanına sahiptir. Bu çerçevede fiil birleşiminin temel alanının “karşılıklı kazarak konuşmak” olduğu açıkça anlaşılabilir. Fakat anlaşılan o ki bu ifade, yukarıda zikredilen *könüllüg tarıglağ* ve *könül orun* gibi metaforik alanlardan gelişen bir bilişsel süreci temsil etmekte; zihnin bir “alan, tarla veya toprak parçası” gibi düşünülerek derin konuların konuşulduğu bağlamda “karşılıklı zihinlerin kazılarak düşüncelerin ortaya çıktığı” varsayılmaktadır. Bu şekilde, zihnin mekânlaştırılması/nesneleştirilmesi doğrudan değil *kaz-* fiili ile dolaylı bir biliş sürecine dâhil edilmektedir.

Diğer bir metafor ilişkisi, yine bir önceki adım ile ilişkilendirilebilir: TT V B97’deki *könüllüg suw* “zihin suyu” olarak nesneleştirilmiş zihin, bu kez TT V 26’da *könüllüg süzâr arıtur için* şeklinde zihnin bir sıvı olarak algılandığını gösterir. Benzer bir durum, Suv. 23914’te *akıgsız arıg könül* ifadesinde zihnin bir sıvı gibi akabileceği düşüncesini doğurur. Diğer bir zihinsel metafor da *adkan-* “tutmak, yapışmak”, *yapşın-* “yapışmak” ve *il-* “iliştirmek, tutmak” gibi nesnelere için kullanılan fiillerle meydana getirilmiş örneklerden oluşur: Suv. 7908’de *adkanmak yapşınmak könül* “(zihinsel olarak) yapışma”, Suv. 14816’da *ilinmiş yapşınmış könül* “bağlanmış, yapışmış zihin”, MaitrH. XVI 15’te *iliş tutuş könülünüzni* “bağlanan zihninizi”. Ayrıca U I 6’da *käd könül tögürüp tilänlär istänlär* ifadesinde olduğu gibi zihnin bir nesne gibi taşınması söz konusu olabilir. Bu örnekler, zihnin somut bir varlık olarak algılanmasının sonucunda ortaya çıkan karmaşık ifadelerdir.

Kap metaforu için Kövecses’in “zihin bir kaptır, fikirler nesnelere, iletişim, fikirleri bir zihin kabından diğerine göndermektir” (2002: 74) şeklinde formüleştirdiği bilişsel sistem, bir bakıma zihnin düşüncelerin biriktirildiği bir alan olarak anlaşılır. Bu şekilde, yine mekânlaştırma ve nesneleştirme süreciyle açıklanabilecek zihin kavramı, tarihsel metinlerde düşüncelerin biriktirildiği bir alan olarak anlaşılır: TT III 31’de *öglärin könüllärin yıgtınız* “Düşünceleri ve zihinleri yığdınız.”. Bu konudaki en çarpıcı örneklerden biri bir fiil birleşiminde saklıdır. “Özetlemek, kısaca söylemek” karşılığında kullanılan HT VIII 1382’deki *yıga terä sözlä-* ifadesi, söz veya düşüncelerin zihinde biriktirilerek ve toplanarak söylendiğini göstermektedir. Böylece Türkçede evrensel bir semantik ilkenin yakalandığı anlaşılmaktadır.

Evrensel ve yaygın bir düşünme biçiminde bilgi (aydınlık)-cehalet (karanlık) karşıtlığı, ışık dini olan Manihaizm’e ait Uygur metinlerinde sıklıkla görülür. Özellikle zihnin konu edildiği ifadelerde, zihin eğer inanç ve bilgi ile doldurulursa tıpkı bir oda veya mekân gibi aydınlatılır: M I 15’te *kim ol ärnäñ köñlin yarutsar* “Kim o kişinin zihnini aydınlatsa”, M III 24’te *könlümin yarutuglı kañım* “Zihnimi aydınlatan babam”.³ Veya kötü fikir veya cehaletin temsili olarak karanlık bir zihin gösterilir: TT

III 89'da *kararmış köñüllüg* "kararmış zihinli". Zihnin aydınlanması veya kararması olarak ifade edilen bu örnekler, mekânlaştırma ve nesneleştirme sonucu zihnin somutlaştırılarak bir ileri aşamaya geçtiği dikkat çekici örneklerdir.

SONUÇ

Lakoff ve Johanson (1980: 29) öne sürülen *land areas* (=yer alanları) kategorisi, mekânlaştırma sistemini ortaya koysa da zihin ile ilgili öne çıkan *kap metaforu*, daha çok nesneleştirme sistemine odaklanmıştır⁴. Oysa soyut birçok kavramın metaforlaşma sürecinde olduğu gibi, nesneleştirme aşamasından önce nesnenin mekân ile olan ilişkisine bağlı olarak ilkel düşünme sistemlerine paralel bir şekilde zihnin mekânlaştırılmasına ihtiyaç vardır. Bu gerçeklik, dilsel düzenlemenin beden deneyimlerine dayalı olduğu savını (Lee ve Uzun 2023: 43) isabetli bir şekilde desteklemektedir. Eski Uygur metinlerinde, ontolojik açıdan zihin ve buna bağlı kavramsal ifadeler dikkate alındığında, Türkçenin zihin üzerinden sağladığı metaforik ilişkilerde evrensel özellikleri barındırdığı anlaşılmaktadır. Ancak bu ilişkilerin tesisinde söz konusu aşamaların gerçekleştiğine dair önemli veriler tarihsel metinlerde tanıklanır. Özetle, metinlerdeki verilere göre, Türkçenin zihin kavramını metaforlaştırma süreci şu aşamalarda gerçekleşmiştir:

Yukarıda verilen tablodaki metaforik aşamalar, *kap metaforunun* öncesinde zihnin, insan bedeni "içinde bir alan, bölge" gibi algılandığını, dolayısıyla zihnin mekânlaştırıldığını göstermektedir. Türkçe için varılabilecek bu tipolojik sonuç, evrensel düzleme de taşınabilir. Yaygın metafor sözlüklerinden birinde yer alan aşağıdaki örnekler, zihnin hem mekân hem de nesne olarak aşamalı bir geçişle metaforlaştırıldığını göstermektedir (Sommer ve Weiss 2001: 287-289):

MEKÂN	[Onun] zihni, güzel izlenimlerin bitmek bilmeyen bir galerisiydi. Willa Cather, "The Sculptor's Funeral"
	Kültürsüz zihinler... içlerinde kötü otlar büyür ve kurbağaların meskeni olurlar. Logan Pearsall Smith, "Afterthoughts"
NESNE	Zihninizin yüksekliğini, oluşturduğu gölgeye göre ölçün! Robert Browning, "Paracelsus"
	Zihniniz kırıntılardan oluşmuştur. Edna St.Vincent Millay, "Aria Da Capo"

	<i>Thersites: Zihninin pınarı tekrar berrak olsaydı da, bir eşeğe su verebilseydim!</i> William Shakespeare, "Troilus ve Cressida"
--	---

Bütün bu veri ve sonuçlardan hareketle, kavramsal metaforların tek bir bilişsel süreç (benzetme-somutlama vb.) gerçekleşemeyeceği, aksine kavramsal süreçlerin aşamalı ve birbiriyle ilişkili metafor ilişkileriyle ortaya çıktığını ileri sürmek mümkündür. Burada tipolojik olarak elde edilen sonuçlar, daha evrensel verilerle desteklenerek sistemleştirilebilir. Bundan sonraki çalışmalarda, tarihsel metinlerin tamamı veya bir kısmı üzerine yapılacak çalışmalarla bu veriler daha da zenginleştirilerek nihai olarak dünya dilleri ile ayrıntılı bir mukayese yapılabilir. Böylece bilişsel sistemlerde kavramsal metaforların doğasını anlamak için geçerli adımlar ortaya konulabilir.

KISALTMALAR

- Abhid.: *Abhidharmāvatāra-sāstra* (bk. Shōgaito 2014)
- BTT: *Berliner Turfantexte* (bk. Hazai ve Zieme 1971; Kara ve Zieme 1976; Röhrborn 1971; Tekin 1980; Wilkens 2007; Zieme 1975; Zieme 1985)
- Daşk.: *Daşakarmapathāvadānamālā* (bk. Elmalı 2016)
- DLT: *Dīvānu Lugāti't-Türk* (bk. Ercilasun 2014)
- ETŞ: *Eski Türk Şiiri* (bk. Arat 2007)
- GTS: *Güncel Türkçe Sözlük*
- HT: *Xuanzang-Biographie* (bk. Aydemir 2013; Gabain 1935; Röhrborn 1996)
- KB: *Kutadgu Bilig* (bk. Arat 2008)
- M: *Türkische Manichaica aus Chotscho* (bk. Le Coq 1911; Le Coq 1922)
- Maitr.: *Maytrisimit Nom Bitig* (bk. Tekin 1976; Tekin 1980)
- MaitrH.: *Maitrisimit Nom Bitig (Hami Nüshası)* (bk. Geng 2008)
- Suv.: *Suvarnaprabhāsottamasutrā (Altun Yaruk Sudur)* (bk. Kaya 2021)
- Toten.: *Ein uigurisches Totenbuch* (bk. Zieme ve Kara 1979)
- TT: *Türkische Turfan Texte* (bk. Bang, Gabain ve Arat 1929; Bang ve Gabain 1930; Bang ve Gabain 1931)
- U: *Uigurica* (bk. Müller 1908; Müller 1922)

KAYNAKÇA

- AKSAN, Y., AKKÖK, E. A., AKSAN, M. (2023). "Kavramsal Metafor Kuramının Temel Kavramları ve Kuramdaki Gelişmeler". *Kavramsal Metafor ve Metonimi Üzerine Uygulamalar*. Mersin: Toros Üniversitesi Yayınları, 1-17.
- ARAT, R. R. (1942). "Uygurlarda İstihlamlara Dair". *Makaleler* (haz. Osman Fikri Sertkaya). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 364-389.
- ARAT, R. R. (2007). *Eski Türk Şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ARAT, R. R. (2008). *Kutadgu Bilig*. İstanbul: Kbalcı Yayınları.
- AYDEMİR, H. (2013). *Die alttürkische Xuanzang-Biographie IX. Nach der Handschrift von Paris, Peking und St. Petersburg sowie nach dem Transkript von Annemarie v. Gabain ediert, übersetzt und kommentiert I-II*. [Xuanzang's Leben und Werk. 10. VdSUA. 34.]. Wiesbaden: Harrassowitz.
- AZIL, K. (2021a). *Mekândan Zamana Metaforik Transferler -Eski Türkçe Üzerine Teorik Bir İnceleme*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- AZIL, K. (2021b). "Dil-Düşünce Sistemlerinde Farklı Bir Kavramsal İlişki: Eski Türkçe Örneğinde Yönlülük İlkesi". *Dil Araştırmaları*, 15(29): 79-98.
- BANG, W., GABAİN, A. von (1930). *Türkische Turfan Texte III*. Berlin: ABAW.
- BANG, W., GABAİN, A. von (1931). *Türkische Turfan Texte V*. Berlin: ABAW.
- BANG, W., GABAİN, A. von, ARAT, R. R. (1929). *Türkische Turfan Texte VI*. Berlin: ABAW.
- BARSALOU, L. W. (1999). "Perceptual symbol systems". *Behavioral and Brain Sciences*, 22: 577-609.
- BOESCHOTEN, H. (2023). *A Dictionary of Early Middle Turkic*. Handbook of Oriental Studies [handbuch der orientalistik]. Leiden and Boston: Brill.
- CLAUSON, Sir G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. New York: Oxford University Press.
- ELMALI, M. (2016). *Daşakarmapathāvadānamālā*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERCİLASUN, A. B. (2014). *Kâşgarlı Mahmud, Dîvânü Lugâti't-Türk -Giriş, Metin, Çeviri, Notlar, Dizin-*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERDAL, M. (1991). *Old Turkic Word Formation, a Functional Approach to the Lexicon I-II*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- GABAİN, A. von (1935). *Die uigurische übersetzung der biographie hüen-tsangs. 1. Bruchstücke des 5. Kapitels*. Berlin: SPAW.
- GENG, S. (2008). *Study on the Uighur Maitrisimit (Hami Version)*. Pekin: Central University for Nationalities Press.
- GTS: *Güncel Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/> (13.06.2024).
- HASPELMATH, M. (1997). *From Space to Time: Temporal Adverbials in the World's Languages*. München: Lincom.
- HAZAI, G., ZIEME, P. (1971). *Fragmente der uigurischen Version des "Jin'gangjing mit den Gāthās des Meister Fu"*, *Berliner Turfantexte I*. Berlin: Akademie Verlag.
- KARA, G., ZIEME, P. (1976). *Fragmente tantrischer Werke in uigurischer Übersetzung, Berliner Turfantexte VII*. Berlin: Akademie Verlag.
- KAYA, C. (2021). *Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin ve Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KÖVECSSES, Z. (2002). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- KÖVECSSES, Z. (2017). "Conceptual Metaphor Theory". *The Routledge Handbook of Metaphor and Language*. New York: Routledge, 13-27.
- LAKOFF, G., JOHNSON, M. (1980). *Metaphors We Live by*. Chicago University Press.
- LE COQ, A. von (1911). *Türkische Manichaica aus Chotscho I*. Berlin.
- LE COQ, A. von (1922). *Türkische Manichaica aus Chotscho III*. Berlin.

- LEE, Y., UZUN, G. L. (2023). "El Sözcüğünün Türkçedeki Metaforik ve Metonimik Dünyası". *Kavramsal Metafor ve Metonimi Üzerine Uygulamalar*. Mersin: Toros Üniversitesi Yayınları, 1-17.
- MÜLLER, F. W. K. (1908). *Uigurica I*. Berlin.
- MÜLLER, F. W. K. (1922). *Uigurica III, Uigurische Avadana-Bruchstücke (I-VIII)*. Berlin.
- NADALYAYEV, V. M., NASILOV, D. M., TENİŞEV, E. R., ŞÇERBAK, A. M. (1969). *Drevnetyurkskiy Slovar'*. Leningrad: Izdat. Nauka, Leningradskoe Otd. Akademiya Nauk. Institut Yazikoznaniya.
- PLATON (2001). *Timaios* (çev. Erol Güney, Lütfi Ay). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- RÖHRBORN, K. (1971). *Eine uigurische Totenmesse, Berliner Turfantexte II*. Berlin: Akademie Verlag.
- RÖHRBORN, K. (1996). *Die alttürkische Xuanzang-Biographie VIII. Nach der Handschrift von Paris, Peking und St. Petersburg sowie nach dem Transkript von A. VON GABAIN hrsg., übersetzt und kommentiert*. [Xuanzangs Leben und Werk. 5. VdSUA. 34.] Wiesbaden: Harrassowitz.
- SERTKAYA, O. F. (2019). "Orun Kelimesinin Etimolojisi Üzerine". *Türk Dili*, CXVI/810: 4-9.
- SHÖGAITO, M. (2014). *The Uighur Abhidharmakośabhāṣya preserved at the Museum of Ethnography in Stockholm*. [Turcologica, Band 99.] Herausgegeben von Lars Johanson. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- SOMMER, E., WEISS, D. (2001). *Metaphors dictionary*. Visible Ink Press.
- TEKİN, Ş. (1976). *Maytrisimit Burkancların Mehdisi Maitreya ile Buluşma Uygurca İptidai Bir Dram*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- TEKİN, Ş. (1980). *Die uigurische Übersetzung eines Werkes der buddhistischen Vaibhasika-Schule. 1. Teil: Transliteration, Übersetzung, Anmerkungen. 2. Teil: Analytischer und rückläufer Index, Berliner Turfantexte IX*. Turnhout: Brepols.
- TOKYÜREK, H. (2013). "Eski Uygur Türkçesinde "Könül" Sözü". *Bilig*, 66: 247-272.
- TOKYÜREK, H. (2019). *Eski Uygur Türkçesinde Budizm ve Manihaizm Terimleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- WILKENS, J. (2007). *Das Buch von der Sündentilgung. Edition des alttürkisch-buddhistischen Kšanti Kılğuluk Nom Bitig, I-II, Berliner Turfantexte XXV*. Turnhout: Brepols.
- WILKENS, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen / Eski Uygurcanın El Sözlüğü*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- YUNUSOĞLU, M. K. (2016). *Budist Türk çevresi Eserlerde Metaforlar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ZIEME, P. (1975). *Manichäisch-türkische Texte, Berliner Turfantexte V*. Berlin: Akademie Verlag.
- ZIEME, P. (1985). *Buddhistische Stabreimdichtungen der Uigieren, Berliner Turfantexte XIII*. Turnhout: Brepols.
- ZIEME, P. (2000). *Vimalakirtinirdeśasūtra. Edition altturkischer Übersetzungen nach Handschriftenfragmenten von Berlin und Kyoto. Mit einem Appendix von Jorinde Ebert: Ein Vimalakirti-Bildfragment aus Turfan*. Turnhout: Brepols.
- ZIEME, P. (2020). "The Old Uigur Translation of the Siddham Songs". *Chán Buddhism in Dünhuáng and Beyond: A Study of Manuscripts, Texts, and Contexts in Memory of John R. McRae*, (ed. Chr. Anderl, Chr. Wittern). Leiden.
- ZIEME, P., KARA, G. (1979). *Ein uigurisches Totenbuch: Nāropas Lehre in uigurischer Übersetzung von vier tibetischen Traktaten nach der Sammelhandschrift aus Dunhuang British Museum Or. 8212 (109)*, Wiesbaden: Harrassowitz.

AÇIKLAMALAR

¹ Bu durum, sonraki dönemlerde daha belirgin örnekleri meydana getirmiştir: *içi kara* “evil-minded” (Boeschoten 2023: 143).

² Sözcüğün etimolojisi ve kavramsal alanı için bk. Sertkaya 2019.

³ Ayrıca bk. *yarutuş*- “karşılıklı aydınlatmak, birbirini aydınlatmak”. Bu fiilin kullanımında, artık zihni işaret eden leksik birim kullanılmadan aynı işlev gerçekleştirilir.

⁴ Çalışmada elde edilen veriler, *mind/thinking is object* metaforunu nesneleştirme bölümünde temsil etmesine karşın, yaygın *mind/thinking is food* metaforunun tarihsel metinlerde bir karşılığı tespit edilememiştir. Bu metaforun belirli dil-kültür sahaları için geçerli olduğu söylenebilir.